

FARO-ONDERZOEK BEHOEFTE

‘Kom eens naar de wijk toe’

Behoeften van vrijwilligers en participanten
bij erfgoedparticipatie

Margriet Kim Nguyen

Inhoud

Inleiding	5
1 – Behoefte aan betrokkenheid van gemeente of overheid	8
2 – Behoefte aan kennis	10
3 – Behoefte aan financiële ondersteuning	16
4 – Behoefte aan herkenning	18
5 – Behoefte aan zeggenschap en eigenaarschap	22
Conclusies en aanbevelingen	23

Colofon

Titel: 'Kom eens naar de wijk toe'

Auteur: Margriet Kim Nguyen

Programma Faro

Eindredactie: Anne Versloot

Foto omslag: Gemeente Rheden

Fotografe binnenwerk: WijPetrus/Jeroen Pulles,
Fronikboerderij.

Vormgeving: Things to Make and Do

© Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,
Amersfoort 2022

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Postbus 1600

3800 BP Amersfoort

www.cultureelerfgoed.nl

info@cultureelerfgoed.nl

Voorwoord

In 2019 begon onze verkenning naar de toepassing van het Europese Verdrag van Faro in Nederland. 'De waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving' luidt de veelbelovende titel, maar de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat we destijds nog een beperkt beeld hadden van wat dat concreet voor de Nederlandse erfgoedpraktijk kon betekenen.

Dus wat doe je dan? Je begint een onderzoek.

Inderdaad – en dat hebben we geweten. Want hoe begin je een onderzoek naar een verdrag dat, op een paar eenzame uitzonderingen na, niemand kent? Het is een beetje als de weg vragen aan iemand die ook verdwaald is. Toch is dat wat we gingen doen. We ontmoetten mensen, we noemden hen Faro-verbinders en ze gingen eropuit. Ze keken om zich heen, kwamen anderen tegen, stelden vragen, trokken weer verder, van het een kwam het ander en geleidelijk aan begonnen we de contouren te zien van wat de Faro werk- en denkwijze in Nederland inhoudt. De zoektocht werd een heus onderzoek, kwalitatief met semigestructureerde gesprekken zoals dat heet, met respondenten. Het resultaat van wat al die mensen uit de praktijk vertelden, ligt nu voor u.

We hebben een heleboel geleerd (zoals meer inzicht in de behoeften van participanten, sociale-waarde-creatie, participatieve werkwijzen, stakeholders en Faro-definities). Maar weten we nu *alles* wat we moeten weten en geeft dit onderzoek antwoorden op *alle* vragen? Nee, natuurlijk niet. We hebben samen met iedereen die heeft bijgedragen aan onze zoektocht naar Faro in Nederland wel een mooie kaart gemaakt. We weten waar we heen kunnen en hoe we daar kunnen komen. Maar er valt nog veel meer te ontdekken, er zijn nog onverkende wegen en niet gevonden paadjes. En lang niet altijd zijn we het eens over de beste route.

Het zou me niet verbazen als we weer op Faro-reis gaan. Ik hoop dat u meegaat.

Michaela Hanssen

Programmamanager Programma Faro

In het kader van het Faro-onderzoek zijn de volgende rapportages verschenen

DEFINITIES

SOCIALE WAARDE

BELANGHEBBENDEN

BEHOEFTE PARTICIPANTEN EN VRIJWILLIGERS

WERKWIJZEN EN STRATEGIEËN

METHODOLOGISCHE VERANTWOORDING

Het Faro-onderzoek

Of het nu brugwachtershuisjes zijn die door buurtbewoners een nieuwe bestemming als kiosk of educatieve ruimte krijgen. Of het Hop-initiatief van Altena waar de inwoners van deze nieuwe gemeente samen hophoven onderhouden, elkaar ontmoeten bij de oogstfeesten en samen het bier van hun omgeving brouwen. Het Europese Verdrag van Faro (uit 2005) benadrukt het belang van erfgoed voor de samenleving. Ieder mens kan bepalen wat erfgoed is en cultureel erfgoed wordt ingezet als middel voor andere maatschappelijke doelen. Het verdrag benoemt een beweging in de Nederlandse erfgoedsector die steeds sterker wordt: de mens staat centraal in erfgoed.

Vorbereiding op ratificatie

In september 2018 heeft de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) aangegeven dat ook Nederland de ratificatie van het verdrag wilde onderzoeken. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) is begonnen met het verkennen van de bestaande praktijk en de manieren waarop burgerinitiatief en -participatie het beste kunnen worden gestimuleerd en gefaciliteerd.

Onderzoek naar de praktijk

In de periode 2019-2021 is een onderzoek uitgevoerd naar erfgoedactiviteiten waarin de mens centraal staat – vaak verwoord als ‘erfgoedparticipatie’ of ‘erfgoedprojecten met sociale waarde’. De hoofdvragen van het Faro-onderzoek waren: hoe kunnen erfgoedprofessionals, erfgoedinstanties en overheden werken volgens het Verdrag van Faro? Wat betekent de implementatie van dat verdrag voor de erfgoedpraktijk? Om die hoofdvragen te beantwoorden zijn – in samenspraak met een brede groep belanghebbenden door het hele land – allereerst zes deelvragen geformuleerd:

- 1 Welke definities hanteren respondenten voor centrale begrippen uit het Verdrag van Faro (cultureel erfgoed, erfgoedparticipatie, erfgoedgemeenschap)?
- 2 Creëert erfgoedparticipatie sociale waarde, en zo ja, welke factoren zijn daarbij doorslaggevend?
- 3 Wat hebben professionals die te maken hebben met erfgoed en erfgoedgemeenschappen nodig voor de stimulering en het mogelijk maken van erfgoedparticipatie (met aandacht voor vaardigheden, rolopvattingen en drijfveren)?
- 4 Welke werkwijzen en/of strategieën bij erfgoedparticipatie kunnen als inspiratiebron dienen voor overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijven?

- 5 Welke behoeften zijn voor burgers en/of vrijwilligers van belang om deel te nemen aan het erfgoedproces?
- 6 Welke belanghebbenden in de erfgoedwereld spelen een rol in de participatieactiviteiten?

Hiervoor zijn 99 interviews afgenomen met zowel erfgoedprofessionals en beleidsmakers als ook met ‘leden’ van erfgoedgemeenschappen en individuele deelnemers van activiteiten in heel Nederland. Dit kwalitatieve onderzoek biedt een momentopname in de bestaande erfgoedparticipatiepraktijk en geeft inzicht in hoe we de Faro-praktijk verder vorm kunnen geven. De uitkomsten van dit onderzoek zijn bovendien verwerkt in het advies aan de staatssecretaris over het ratificeren van het verdrag.

De bevindingen

De bevindingen van het onderzoek worden gedeeld in zes deelrapportages die elk op een van de onderzoeksvragen ingaat en een methodologische verantwoording. In dit stuk presenteren we de belangrijkste bevindingen uit de onderzoeksvraag: *Welke behoeften zijn voor burgers en/of vrijwilligers van belang om deel te nemen aan het erfgoedproces? Wat voor wensen hebben ze en wat zijn volgens hen verbeterpunten? Met welke ondersteuning zouden ze het meest geholpen zijn in het gezamenlijk zorgdragen voor erfgoed?*

Inleiding

Aardappels rooien tijdens de cultuurhistorische optocht in Saasveld, die sinds 1926 zo om de tien jaar wordt georganiseerd door de inwoners van Saasveld. Foto: Cultuurhistorische optocht Saasveld.

Participanten en vrijwilligers delen de ervaringen die ze recentelijk opdeden bij verschillende participatieactiviteiten. Ze vertellen er bevlogen over en weten als geen ander wat in de erfgoedpraktijk nodig is. ‘Leren luisteren naar mekaar.’ Maar ook: ‘Gebruik toegankelijk taalgebruik bij fondsaanvragen.’ Zo hebben ze nog wel meer rake observaties.

In Nederland zijn veel mensen actief bezig met erfgoed. Het Sociaal en Cultureel Planbureau stelde onlangs vast dat bijna een derde (32%) van de Nederlandse bevolking tot erfgoedbeoefenaars kan worden gerekend.¹ Opvallend daarbij is de groeiende groep mensen die historisch onderzoek doet – vanwege het verzamelen of restaureren van historische objecten – of zich bezighoudt met de beoefening van traditionele ambachten. Erfgoedorganisaties blijven zoeken naar manieren om met mensen samen te werken en deelname te stimuleren bij de zorg voor het Nederlandse erfgoed. Door het Verdrag van Faro, dat wellicht binnenkort geratificeerd zal worden, zullen participatieve manieren van samenwerken alleen maar toenemen.

Om die reden is het belangrijk inzicht te krijgen in de behoeften van de deelnemers aan participatieactiviteiten. Zo kunnen erfgoedprofessionals een goede ondersteuning bieden bij het faciliteren van burgerinitiatieven en bij de vormgeving van participatieve strategieën. Bij zulke plannen moet je immers uitgaan van wat erfgoedgemeenschappen nodig hebben. Ook dragen ze bij aan het creëren van vertrouwen en betrokkenheid tussen participanten en andere belanghebbenden. Hiertoe dient een erfgoedprofessional een faciliterende rol aan te nemen en de behoeften van participanten en vrijwilligers centraal te stellen. Bovendien kan inzicht in hun behoeften bijdragen aan de afstemming van overheidsbeleid en de keuze voor een geschikte werkvorm of samenwerking.

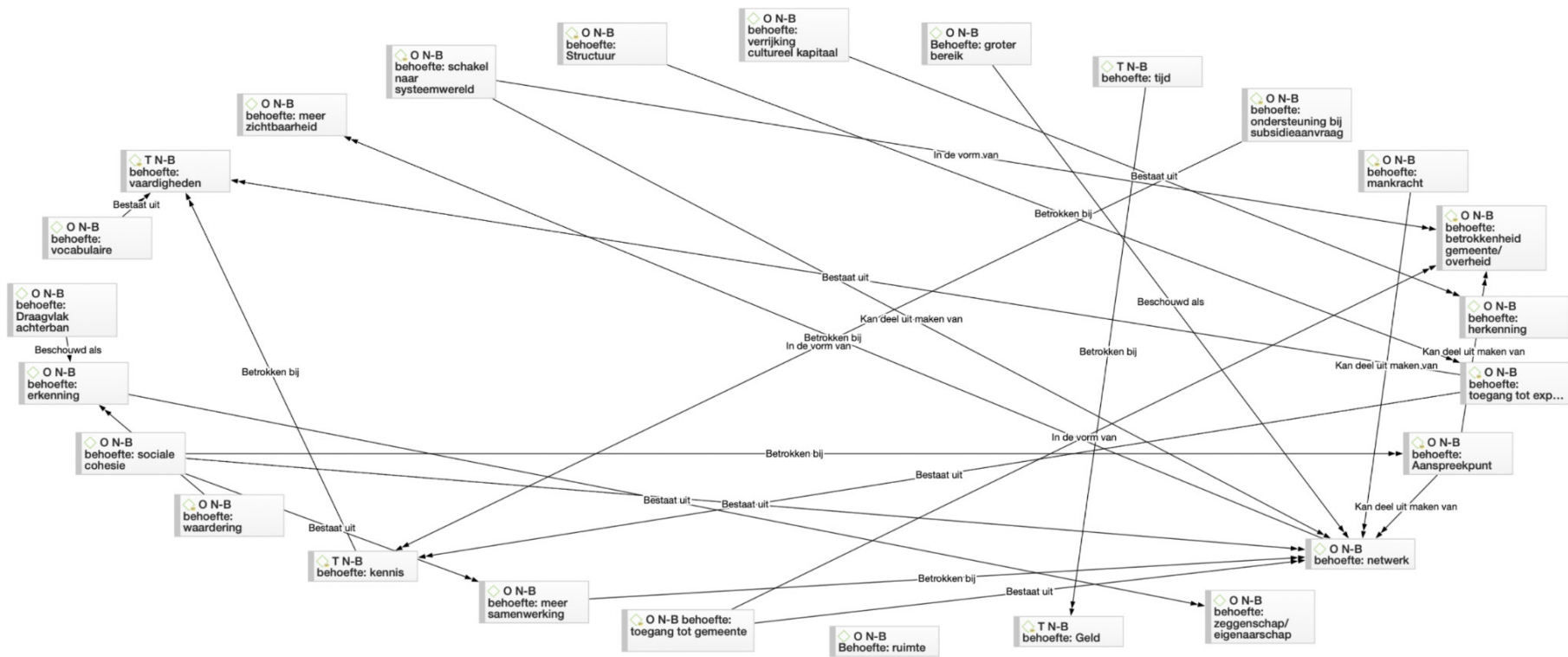
Wat nu precies de behoeften van participanten en vrijwilligers in een erfgoedproces zijn, wordt duidelijk in deze publicatie. Veel gloedvolle wensen en verbeterpunten komen voorbij. Ze zijn gebaseerd op een kwalitatieve data-analyse van onderzoeksgegevens en gedestilleerd uit interviews die op initiatief van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) zijn afgenomen en verzameld in het kader van het Faro-programma. Aan het einde volgt bovendien een trits aanbevelingen om al die behoeften daadwerkelijk te kunnen verwezenlijken.

In dit onderzoek is vrijwilligerswerk gedefinieerd – in lijn met de omschrijving van Du Boulay² – als werk dat wordt gedaan zonder financiële vergoeding van de organisatie of persoon die baat heeft bij het genoemde werk. Onder vrijwilligers worden personen verstaan die zonder financiële vergoeding betrokken zijn bij erfgoed. Terwijl erfgoedparticipanten personen zijn die zich gezamenlijk inzetten voor erfgoed óf een groep die zich verbonden voelt met erfgoed, maar niet per se georganiseerd hoeft te zijn in een vereniging of stichting. Ze zijn vaak onderdeel van een erfgoed-initiatief of -gemeenschap.

Het onderzoek laat zien dat de behoeften van vrijwilligers en participanten zijn op te delen in vijf grote lijnen. Ze worden hier besproken aan de hand van de volgende onderwerpen:

- 1 Betrokkenheid gemeente/overheid, en een verbindingpersoon
- 2 Kennis, training van vaardigheden
- 3 Financiële ondersteuning
- 4 Herkenning, erkenning en waardering
- 5 Zeggenschap, eigenaarschap

Afbeelding 1. In dit figuur zijn de onderlinge relaties van de gecodeerde behoeften van de vrijwilligers en participanten weergegeven. Dit overzicht is gebruikt tijdens de kwalitatieve data-analyse van het RCE-onderzoek om de relaties en afhankelijkheden tussen de verschillende behoeften te duiden. De behoeften zijn in clusters opgedeeld.

1 – Behoeftte aan betrokkenheid van gemeente of overheid

De reden waarom vrijwilligers en participanten behoefte hebben aan betrokkenheid van een gemeente of de overheid bij hun participatieactiviteiten zijn grofweg in vier categorieën onder te brengen (zie afbeelding 2).

Meer betrokkenheid van de overheid zou volgens veel respondenten leiden tot een vergroting van het **bewustzijn** van en **erkenning** voor een erfgoedinitiatief. Zowel als (1) katalysator voor de agendering in de politiek als (2) het creëren van een draagvlak voor en ontwikkeling van een erfgoedinitiatief. Zo kan een initiatief beter in beeld van de lokale overheid komen.

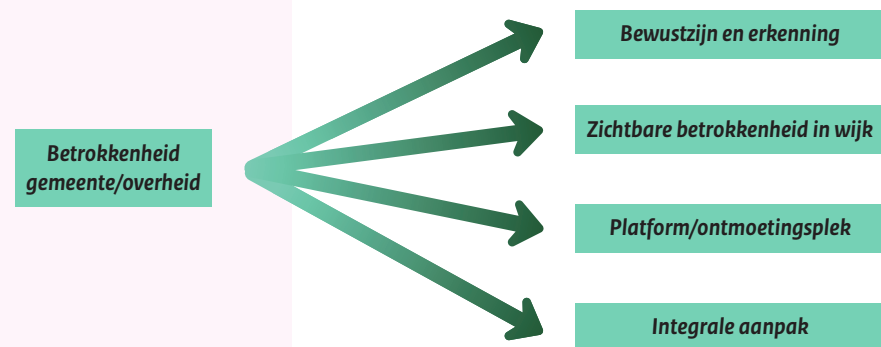
De tweede categorie gaat over de **zichtbare betrokkenheid in de wijk**. Dat kan de aanstelling van een vertegenwoordiger of aanspreekpunt zijn die het gevoel bij participanten verhoogt dat de gemeente daadwerkelijk betrokken is bij hun initiatief. Het wordt als prettig ervaren, zeggen veel respondenten, wanneer een representant van de gemeente op een laagdrempelige manier aanwezig en zichtbaar is. Laagdrempelig wordt hierbij omschreven als *'gemakkelijk een gesprek aan kunnen gaan'* (R36). Dat kan worden gesteund door het organiseren van wijkplatforms, waarbij de aldaar

verzamelde informatie wordt doorgespeeld naar een specifieke afdeling van de gemeente (R36).

De derde mogelijkheid om meer betrokkenheid vanuit de gemeente te realiseren, is om een **fysieke ontmoetingsplek** te creëren. Wanneer de overheid een participatieproces initieert, vinden de deelnemers het belangrijk dat er een fysieke plek komt waar iedereen kan samenkomen. Zo zegt een respondent: *'Zorg dat binnen de gemeente één platform is waar mensen met elkaar in gesprek blijven en kunnen kijken hoe we elkaar kunnen versterken'* (R16). Vertrouwen hebben in de oprechte betrokkenheid van de gemeente is daarbij essentieel.

Zo stippen respondenten vanuit een heemkundekring aan dat ze door het grote verloop van gemeente-ambtenaren het gevoel hadden dat ze de relatie met hun gemeente steeds weer opnieuw moesten uitvinden (R22).

Ten slotte is er het verlangen naar een **integrale aanpak** vanuit de gemeente of overheid. Vrijwilligers en participanten ervaren vaak een gevoel van verkokering in hun gemeente. Ze merken dat beleidsdomeinen onderling weinig contact hebben, terwijl een erfgoedparticipatieproces vaak domeinoverstijgend is en een integrale aanpak gewenst is.

Afbeelding 2. Betrokkenheid van de gemeente of overheid.

Behoeftte aan een verbindingspersoon

Veel respondenten zeggen dat ze het liefst te maken hebben met een fysiek persoon die als aanspreekpunt en verbindingspersoon fungeert (R16, R4, R26) om toegang te krijgen tot overheden en instituties.

Een internationaal erfgoedinitiatief vraagt bijvoorbeeld via een Nederlandse stichting ondersteuning om gedeeld immaterieel erfgoed te bewaren, conserveren en ontsluiten (R69). Maar een verbindingspersoon kan ook worden ingezet als vertegenwoordiger van een gemeenschap bij de communicatie met een lokale overheid, zoals bij een participatietraject waarbij verschillende gemeenschappen betrokken zijn (R60). Of er is een sleutelfiguur aanwezig die kan schakelen tussen twee groepen. Zo was er een intermediair tussen de Caribische bevolking en een Nederlandse universiteit bij een internationaal archeologisch veldonderzoek. Deze persoon (R70) werkte goed samen met de lokale bevolking. *'Then once they got to know me, they recognized that. "Oh yeah, he's kind of one of us." So I became the connection for them'* (R70).

Daarnaast kan eveneens een persoon nodig zijn om een verbinding te maken tussen het erfgoeddomein en andere domeinen, zoals welzijn, zorg, het sociale domein, sport, re-integratie en het ruimtelijk domein. Bovendien wordt aangegeven dat tijdens initiatieven waarbij verschillende beleidsdomeinen van de gemeente betrokken zijn één aanspreekpunt bij de gemeente wenselijk is. Op die manier kan het vraagstuk integraal worden opgepakt. Van belang hierbij is dat de vrijwilliger of participant goed op de hoogte wordt gehouden van bijvoorbeeld de status van een aanvraag. De verbindingspersoon kan zorgdragen voor een goede communicatie tussen participant of vrijwilliger en de gemeente (R39).

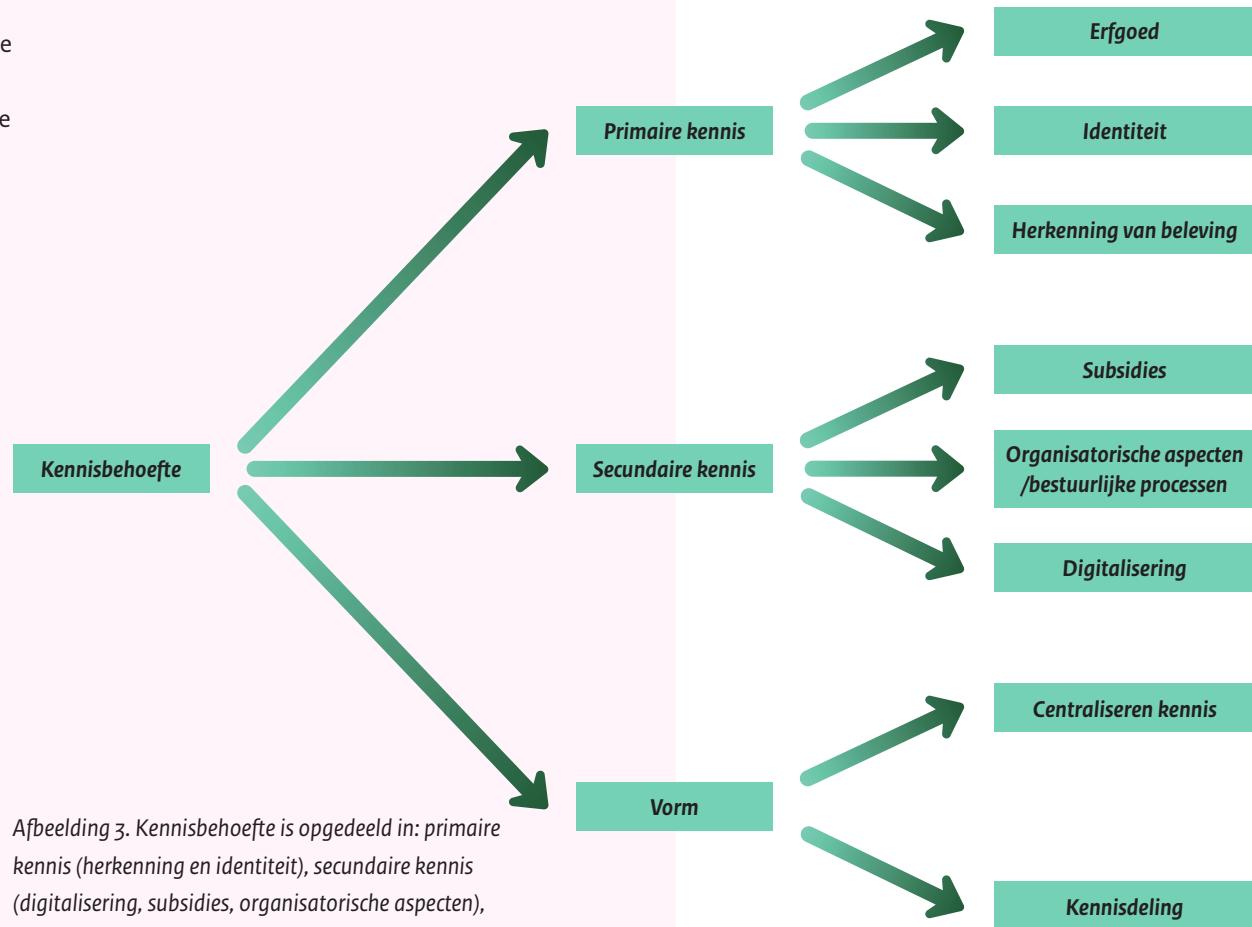
Vooral op lokaal niveau is het belangrijk dat er een verbindingspersoon is die veel contacten in de gemeente heeft en weet waar die moet zijn met welke vraag. *'Er is wel bijvoorbeeld één iemand met verschillende raadsleden in gesprek gegaan, die weet je wie je dan precies moet hebben en waar je het meest mee kan bereiken'* (R6).

Deelnemers van Echt Rotterdams Erfgoed, een project van Museum Rotterdam waarin Rotterdammers zelf bepalen wat hun erfgoed is. Foto: Wijnand Groenen.

2 – Behoeftte aan kennis

De kennisbehoefte van vrijwilligers en participanten bestaat uit twee soorten kennis: primaire en secundaire kennis. Waar primaire kennis verwijst naar specifieke erfgoedkennis, identiteit en herkenning, slaat secundaire kennis onder andere op organisatorische aspecten, digitalisering en centralisering van kennis. Daarnaast zijn er meer vormen van kennisondersteuning nodig, zoals het centraliseren van kennis en kennisdeling (zie afbeelding 3).

Afbeelding 3. Kennisbehoefte is opgedeeld in: primaire kennis (herkenning en identiteit), secundaire kennis (digitalisering, subsidies, organisatorische aspecten), en vormen van kennisondersteuning (centralisering kennis, kennisdeling, langetermijnvisie, integraliteit).

'Ik kan mezelf wel een
beetje in zijn schoenen
verplaatsen'

Primaire kennis

Primaire kennis gaat over (1) deskundigheid van het erfgoed en (2) de behoefte aan inzicht of kennis over identiteit, waarbij (3) herkenning van de eigen belevingswereld in het erfgoed een wezenlijke rol kan spelen.

Behoeftte aan inzicht over identiteit en afkomst is vaak door de respondenten genoemd. Zoals wanneer jongeren met wortels in Indonesië op zoek gaan naar informatie over hun voorouders en hun familiegeschiedenis, maar deze kennis niet meteen toegankelijk is. Hier is in een 'oral history'-participatieproject op ingespeeld door die informatie te delen:

'We zien een enorme behoefte aan weten waar je vandaan komt, juist omdat dat vaak bij de derde en vierde generatie niet meer duidelijk is, ook niet wordt besproken, en het verleden is voor mensen uit Indonesië behoorlijk traumatisch. Het is omgeven door: trauma, verlies, ontworteling, ontheemding, dus is het ook heel moeilijk daarover te praten' (R77).

De aanvulling van kennis kan ook tot herkenning leiden. Een participant die eerder weinig op had met kunst vertelde dat ze meer affiniteit kreeg met een bepaalde kunstenaar en diens oeuvre nadat ze meer over hem hoorde.

Ze kon daardoor zijn werk relateren aan haar eigen belevingswereld. *'Het heeft meer te maken met mij persoonlijk, mijn mentale gezondheid en ik begreep ineens zijn lastige mentale gezondheid. Ik kan mezelf wel een beetje in zijn schoenen verplaatsen' (R60).*

'Subsidie aanvragen is
een wereld op zich
waar wij maar zijdelings
bij betrokken zijn,
dat kunnen wij niet'

Secundaire kennis

Secundaire kennis gaat over (1) kennis over subsidies, (2) behoefte aan inzicht in organisatorische aspecten en/of bestuurlijke processen en (3) behoefte aan kennis over digitalisering en digitaal erfgoed.

Een grote groep participanten geeft te kennen meer te willen weten over het aanvragen van subsidies. Vooral vrijwilligers beschikken niet over die kennis: *'Subsidie aanvragen is een wereld op zich waar wij maar zijdelings bij betrokken zijn, dat kunnen wij niet' (R12).* De behoefte aan meer kennis over organisatorische aspecten, zoals het creëren van donateurschappen of een langetermijnvisie komt ook vaak aan de orde. Het creëren van een langetermijnvisie speelt vooral aan het begin van een erfgoedparticipatieproces, omdat soms ter plekke of projectmatig wordt gewerkt zonder een duidelijk afgebakend plan voor ogen te hebben (R12).

Vrijwilligers en participanten benadrukken dat door digitalisering de manier van werken in een erfgoedactiviteit verandert. Sommigen hebben weinig digitale kennis en vaardigheden en kunnen niet meekomen. Ook ontbreekt vaak de tijd om ze goed te begeleiden: *'Je merkt wel op een gegeven moment dat het lastig is voor de wat oudere garde van de vrijwilligers om die aan te sluiten bij het computersysteem' (R22).* Een veel genoemde valkuil

is dat kennis slechts bij één of twee personen is ondergebracht, waardoor een kwetsbare positie ontstaat en kennis snel wegsijpelt (R82).

Ook kwam de rol van ondersteuningsorganisaties, zoals provinciale erfgoedhuizen, ter sprake met betrekking tot de kennisbehoefte van vrijwilligers en participanten. Vaak wordt door hen de nadruk gelegd op professionalisering en positionering (R22). Maar respondenten vinden maatwerk in kennisondersteuning even noodzakelijk: *'Luister vooral ook naar wat een vereniging nodig heeft'* (R22). De kennisbehoefte van het erfgoedinitiatief en zijn mensen dienen centraal te staan, zo wordt geregeld gezegd, niet alleen die van de professionals rondom het erfgoed.

De grote behoefte aan kennis in dit Faro-onderzoek is ook terug te vinden in de Volunteer Functions Inventory (VFI) die is ontwikkeld door de psycholoog E. Gil Clary en anderen.³ Het is een veelgebruikt instrument voor het onderzoeken van de motivatie en behoeften van vrijwilligers en participanten en bestaat uit een aantal motieven voor vrijwilligerswerk of participatie waaruit de respondent een eigen overweging kan kiezen: waarden, begrip, zelfverrijking, carrière, sociaal en bescherming.

De bevindingen van het RCE-onderzoek sluiten aan bij het onderzoek van Clary. Mensen nemen vaak deel aan erfgoedparticipatieactiviteiten, zo bleek, omdat het een manier is om kennis en vaardigheden te krijgen (begrip), hetgeen bijdraagt aan hun persoonlijke ontwikkeling (zelfverrijking). Denk aan het vergroten van de expertise over erfgoed of de zoektocht naar meer kennis over de identiteit van een persoon.

Kennisondersteuning

Vormen van kennisondersteuning die respondenten vaak benoemen is (1) de centralisering van kennis uit het veld en (2) kennisdeling. Respondenten verlangen vooral naar een platform met inzicht over erfgoedparticipatie, specifiek vanuit het erfgoedveld. Met kennisdeling wordt gewezen op de behoefte aan het delen van kennis tussen vrijwilligers en participanten. Zoals inzicht over processen en informatie per regio (R94) of kennis over stadsmakersprocessen (R6).⁴

Ingrediënten die nodig zijn om dat te bereiken zijn onder andere financiële middelen, mankracht (R70), en een netwerk om mensen te betrekken en te activeren. *'Wat ook heel goed en nodig is, is om onderling met heemkundekringen goed uit te wisselen, dan sta je ook sterker'* (R22).

De kennisbehoefte kan ook voortkomen uit de wil om een meer integrale kijk te hebben op een onderwerp. Eén vrijwilliger geeft aan de complexiteit van de geschiedenis van een dorp beter in kaart te brengen om zo de gelaagdheid en belangen van een regio beter te leren begrijpen (R22).

Uit eerder onderzoek naar leerprocessen is gebleken dat leren bij vrijwilligers en participatieprocessen vaak is opgedeeld in formeel en informeel leren. Formeel leren kan plaatsvinden door een praktische training. Informeel leren wijst bijvoorbeeld op het meelopen met een medeparticipant of professional. Het kan ook om kennisuitwisseling gaan tussen diverse zelforganiserende gemeenschappen, zoals heemkundekringen die kennis en ervaringen met elkaar delen. Dat wordt ook wel 'communities of practice' of praktijkgemeenschappen genoemd.⁵

De grote vraag van respondenten naar kennisdeling tussen erfgoedinitiatieven kan gezien worden als een vorm van een informeel proces.⁶ Een erfgoedinstelling of overheid kan naar de formele en informele leerstructuren van een erfgoedinitiatief kijken om in te spelen op de grote kennisbehoefte die naar voren komt. Zo kan de behoefte aan kennis over bijvoorbeeld bestuurlijke processen formeel ingebed worden door het organiseren van een training of opleiding en ook informeel door een mentor-supervisorrelatie. Die stappen kunnen helpen bij de betrokkenheid en kennisontwikkeling van erfgoedvrijwilligers en -participanten.

Behoeftte aan training van vaardigheden

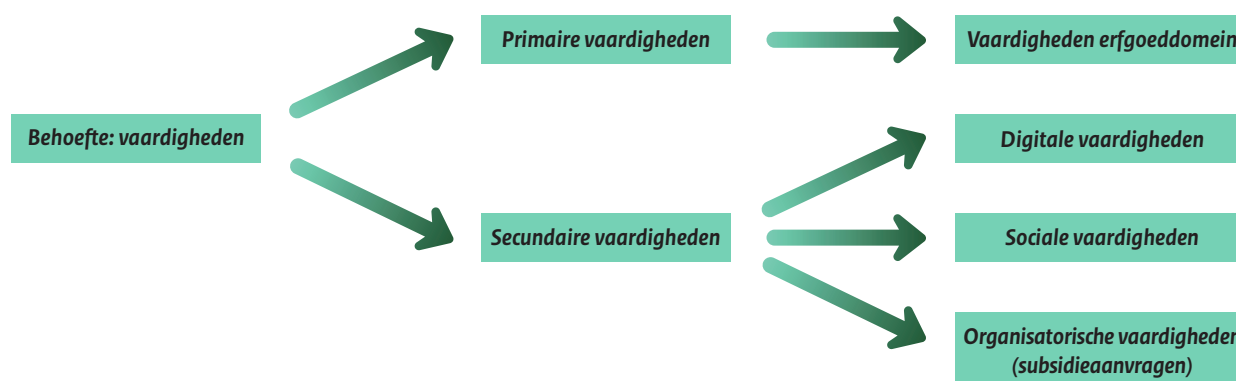
De behoeften van participanten en vrijwilligers om vaardigheden te ontwikkelen is op te delen in primaire en secundaire vaardigheden (zie afbeelding 4). De primaire vaardigheden zijn gerelateerd aan een specifiek erfgoeddomein, terwijl de secundaire staan voor de ontwikkeling van vaardigheden die noodzakelijk zijn om een erfgoedparticipatieproces goed in te richten, zoals digitale, sociale en organisatorische vaardigheden.

Primaire vaardigheden

Er zijn verschillende motieven waarom vrijwilligers en participanten de wens hebben hun vaardigheden te ontwikkelen. Ze zijn vaak gerelateerd aan het erfgoedinitiatief waaraan ze deelnemen, zoals participanten in een 'oral history'-project die meer willen weten over interviewmethoden (R85).

De verbetering van vaardigheden, zoals archeologische technieken, kan bijdragen aan een verhoogde deelname van amateurarcheologen. Respondenten geven aan: *'Als er dan een opgraving is in het dorp, dan heb je dus een clubje mensen die al een beetje is ingewerkt, die weet hoe een archeologisch onderzoek in elkaar steekt en hoe je in ieder geval basale waarnemingen en documentatie kunt doen. Zo kun je makkelijk aanhaken en meedoen op een gegeven moment'* (R47).

Daarnaast is een veel voorkomend verzoek van participanten om (theoretische) informatie om te zetten naar praktische, kant-en-klare kennis. De vertaling van academische artikelen naar toegankelijke informatie, uitnodigende aanwijzingen en inzichten is nodig om participanten betrokken te houden (R70).

Afbeelding 4. Behoeften aan vaardigheden, opgesplitst in primaire en secundaire vaardigheden.

De Black Heritage Tours maken veel mensen bewust van het vaak onbekende slavernijverleden.
Foto: ANP/Jean-Pierre Jans.

Secundaire vaardigheden

Hierbij gaat het om diverse soorten vaardigheden: digitale, sociale en organisatorische.

Opvallend is het aantal vrijwilligers dat zegt behoefte te hebben aan digitale vaardigheden (R21, R22, R23, R94, R82). Vooral bij de wat oudere generatie ontbreekt ICT-kennis (R82). Die kan nodig zijn om een website bij te houden (R3), collecties te digitaliseren of een sociale-mediastrategie vorm te geven (R24). Op die manieren kan een grotere doelgroep bereikt worden. Vaak worden jongeren specifiek aangetrokken bij een erfgoedactiviteit om hun digitale kennis en vaardigheden te gebruiken: *'Dat is mooi met de jeugd nou hè. Die kennen de sociale media. Ze weten allemaal precies hoe dat werkt'* (R24).

Sociale vaardigheden zijn van grote waarde om een goede omgang te vinden tussen participanten en professionals, denk aan een gezonde groepsdynamiek (R6). Of gewoonweg: *'Leren luisteren naar mekaar. Dat is zo moeilijk'* (R24).

*'Leren luisteren naar mekaar,
dat is zo moeilijk'*

Wanneer organisatorische vaardigheden genoemd worden, zeggen respondenten dikwijls dat ze een grote kloof ervaren tussen het taalgebruik van fondsen en dat van henzelf bij een subsidieaanvraag. Twee hindernissen komen expliciet naar voren. Ten eerste is een groot deel van de respondenten niet bekend met het gehanteerde vocabulaire: *'De termen, de begrippen, daar had ik in elk geval nog nooit van gehoord'* (R3, R40). Ten tweede wordt aangegeven dat participanten afwachting zijn bij het aanvragen van subsidies, aangezien de vaardigheden ontbreken voor de juiste formulering van een projectplan: *'Dit soort projecten strandt gewoon doordat ze [participanten] hun enthousiasme niet goed op papier krijgen of niet duidelijk in een plan krijgen verwerkt'* (R40). Een actiepoint voor de fondsen is dus om meer toegankelijke taal te gebruiken.

Een belangrijk punt is bovendien de continuïteit in de training van vaardigheden om op die manier participanten en vrijwilligers betrokken te houden. Zo benadrukt een respondent dat een eenmalige cursus niet per se zoden aan de dijk zet: *'Nou, er zijn wat handreikingen gegeven, maar nooit wat mee gedaan. Ik zie het nu ook niet terug.'* (R82).

'Nou, er zijn wat handreikingen gegeven, maar nooit wat mee gedaan. Ik zie het nu ook niet terug.'

Voorgaande bevindingen sluiten aan bij de werk van Damian Stamer, Kimberly Lerdall en Chao Guo over langdurige betrokkenheid van vrijwilligers en participanten in erfgoedparticipatieprocessen.⁷ Ze identificeerden drie factoren die de inzet van vrijwilligers en participanten verhogen: (1) het opbouwen van een gemeenschap, (2) de verbetering van leerervaringen door training en bijscholing en (3) de bevordering van het zelfmanagement van vrijwilligers en participanten.

De resultaten uit het Faro-onderzoek wijzen vooral op het belang van training en bijscholing om mee te kunnen blijven doen, de algemene leerervaring te vergroten en om vrijwilligers op lange termijn betrokken te houden bij een erfgoedparticipatieproject. Dat gaat hand in hand met het opbouwen van een gemeenschap en het bevorderen van zelfmanagement. Hetzelfde is ook terug te vinden in de vakliteratuur. Het belang van de ontwikkeling van vaardigheden om participanten leermogelijkheden te geven en

betrokken te houden, zou een vast onderdeel kunnen zijn in de erfgoedparticipatiepraktijk in plaats van een ad-hocaangelegenheid.⁸

Daarnaast laat de literatuur zien dat vrijwilligers en participanten behoefte hebben aan continuïteit bij het up-to-date houden van verschillende soorten vaardigheden.⁹ Door het aanleren van nieuwe kennis en kunde kan de erfgoedervaring of -beleving worden verrijkt, ongeacht leeftijd en achtergrond. De ontwikkeling van vaardigheden wordt gezien als sleutelfactor voor de facilitering van effectieve participatie in cultureel erfgoedmanagement voor beheer en behoud.¹⁰

Verder dient er oog te zijn voor de verschillende soorten vaardigheden die vrijwilligers en participanten willen ontwikkelen. Met de kennis dat erfgoedparticipatie bijdraagt aan de ontwikkeling op zowel individueel als organisatorisch niveau kan erfgoed als middel worden gebruikt om bij te dragen aan maatschappelijke vraagstukken. Denk aan samenwerkingen met het sociale domein waardoor bijvoorbeeld mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt hun zelfredzaamheid kunnen verhogen door deel te nemen aan erfgoedzorg.¹¹

3 – Behoeftte aan financiële ondersteuning

De vraag waarom vrijwilligers en participanten financiële ondersteuning nodig hebben voor een initiatief komt herhaaldelijk aan de orde. Daar zijn verschillende redenen voor (zie afbeelding 5).

De behoefte aan financiële ondersteuning komt voort uit de vraag naar: (1) professionalisering en organisatorische ontwikkeling, (2) het verbinden van partijen, (3) het genereren van inkomen en (4) het stoppen van de inzet van eigen middelen.

De behoefte aan professionalisering kan betrekking hebben op het maandelijks uitbrengen van een nieuwsbrief, waarin leden op de hoogte worden gehouden van ontwikkelingen (R6) of digitalisering van processen. Ook kunnen grote coördinatiewerkzaamheden effectiever plaatsvinden wanneer er een vergoeding tegenover staat (R94). Daarnaast wordt gewezen op het belang en de noodzaak van het verbinden van partijen om een erfgoedinitiatief verder te laten ontwikkelen.

Bovendien is het verlangen naar financiële ondersteuning inherent aan de langetermijnbehoefte om de kwetsbaarheid van een vrijwilligersorganisatie of initiatief tegen te gaan, zodat kennis en mankracht niet zomaar wegvloeit. Betaalde krachten kunnen bijdragen aan de waarborging van continuïteit in een erfgoedorganisatie en het stellen van kwaliteitseisen. Vooral wanneer een participatieactiviteit zich in verschillende domeinen bevindt, zoals erfgoed en welzijn.

Er zijn twee onderwerpen die bij professionalisering of organisatorische ontwikkeling een belangrijke rol spelen en daarom (extra) financieel ondersteund mogen worden: digitalisering en kennis over het bereiken van nieuwe doelgroepen.

Digitalisering vraagt om financiële middelen voor (1) mankracht, (2) digitale kennis en vaardigheden voor de digitalisering van cultureel erfgoed en (3) een ICT-infrastructuur. In bijvoorbeeld een instelling voor botanisch erfgoed is aangegeven dat de wens voor digitalisering dringend aanwezig is, maar dat hiervoor de mankracht, kennis en financiële middelen ontbreken: *'Nou ja, dat zou prachtig zijn als alles gedigitaliseerd zou*

kunnen gaan worden. Maar ja, daar heb ik geen arbeidskracht voor, dat kan ik gewoon niet betalen' (R96).

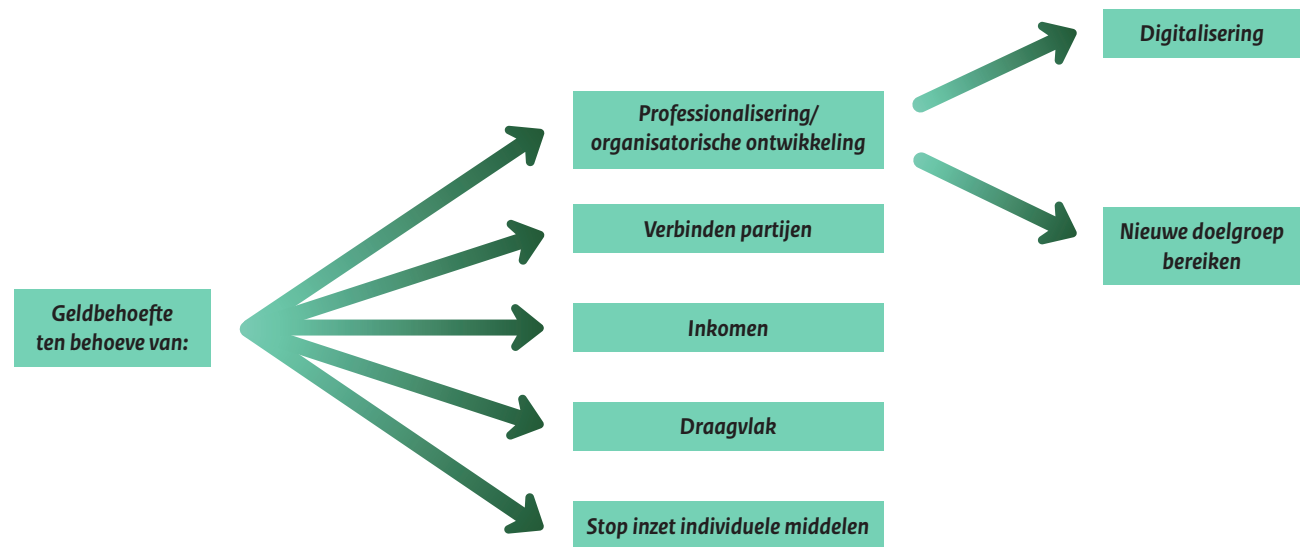
Over het betrekken van een nieuwe doelgroep in een museale context wordt gezegd dat er behoefte is aan financiële steun om bijvoorbeeld jongeren toegang tot musea te bieden (R60). Ook is expliciet aangegeven dat educatietrajecten extra geld nodig hebben (R23).

Opvallend is dat een aantal erfgoedparticipanten aangeeft inkomsten te willen genereren via hun erfgoedinitiatief, zoals bij een herbestemmingsproject of sociale onderneming. Het Faro-onderzoek laat zien dat verscheidene initiatiefnemers onbetaald begonnen en vervolgens een inkomen uit hun activiteiten hebben gekregen. Het onderscheid tussen een participant of vrijwilliger en professional is dus niet altijd zo groot en kan in elkaar overlopen.

Ook wordt erop gewezen dat deelname aan een erfgoedinitiatief een beroep kan doen op het economisch kapitaal van participanten. Dat kan in de vorm zijn van ruimte en materiaalkosten (R78), of de inzet van eigen financiële middelen wanneer de begroting niet dekkend is (R96, R97). Opvallend is dat een groot deel van de participanten zelf kosten moet maken voor hun deelname. Maar niet iedere vrijwilliger of participant heeft daarvoor de mogelijkheden en dat kan de motivatie ondermijnen. 'Toen ben ik afgehaakt, ik moet 80 km rijden. Ik zeg ja, dat ga ik niet doen. Ik ga daar niet zelf kosten maken' (R3).

Het is dus belangrijk om hindernissen weg te halen bij participatieactiviteiten en toekomstige erfgoedparticipanten. Het verlagen van die drempel (deelnemen zonder eigen financiële bijdrage) in samenhang met het ontwikkelen van vaardigheden draagt bij aan de creatie van gelijke kansen om te participeren.

Afbeelding 5. Behoeftte aan financiële ondersteuning, verdeeld in categorieën.

4 – Behoeftte aan herkenning

Het verlangen naar herkenning bij een erfgoedinitiatief is op te delen in herkenning van een plek of plaats, identiteit en representatie (zie afbeelding 6).

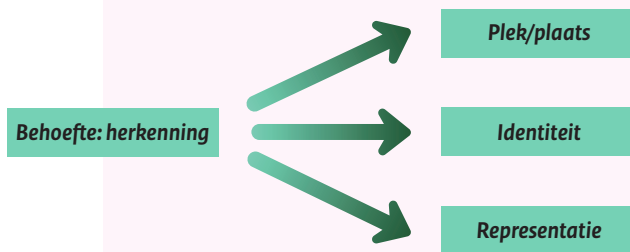
Participanten zeggen dat ze door herkenning van verhalen zich makkelijker kunnen identificeren met een plek of plaats. Hierdoor ontstaat een mate van verbondenheid. Respondenten geven aan dat die herkenning van belang is om bij te dragen en deel te nemen aan lokaal erfgoed: *'People want to be part of the story of the area that they're from'* (R70, R72). Dat gevoel van behoren tot een plek of plaats, ofwel 'belonging', kan gecreëerd worden door een plek een functie te geven die van betekenis is voor de lokale bevolking.

De behoefte aan herkenning van identiteit is ook een belangrijk aspect. Zo is door een vrijwilliger in een klankbordgroep van een museum gezegd dat ze zich in eerste instantie niet herkende in de samenstelling van mensen met een migratieachtergrond op directie- en toezichtniveau van de desbetreffende instelling in het westen van ons land. Die afwezigheid van representatie van culturele diversiteit kwam eveneens aan de orde bij de collectiesamenstelling: *'Ik ben een zwarte vrouw. Als ik naar een museum in de Randstad ga en een zwarte vrouw zie, dan is het op de achtergrond, als een slaaf of een bediende, maar nooit de focus van een portret of een kunstwerk'* (R60). Hierdoor voelt ze geen enkele band met de collectie.

Als mensen zich niet herkennen in het erfgoed nemen ze er minder snel aan deel, wat weer kan leiden tot een gevoel van sociale exclusie. Opvallend was dat de behoefte aan identiteitsherkenning samen kan gaan met een behoefte aan eigenaar- of zeggenschap. *'Het is voor iedereen in Nederland en je hoeft niet per se er mee opgegroeid te zijn om het gevoel te hebben dat dit ook gewoon van jou is'* (R60).

In een 'oral history'-project bleek dat er behoefte bestaat aan herkenning van identiteit onder bijvoorbeeld jongeren (15-35 jaar) van de derde en vierde generatie met wortels in Indonesië (R77). Zwijgen over het verleden vanwege trauma's, verlies, ontworteling en ontheemding maakte dat volgende generaties juist actief op zoek zijn naar hun identiteit en behoefte hebben aan een intergenerationale dialoog.

De behoefte aan herkenning van identiteit heeft een nauwe relatie met de behoefte aan representatie van verschillende gemeenschappen, zowel in het erfgoed zelf als onder het personeel van een erfgoedinstelling of de deelnemende participanten. Participanten geven aan dat je een gevoel van representatie krijgt wanneer je als erfgoedinitiatief toegankelijk bent voor diverse gemeenschappen, helder taalgebruik hanteert en vertrouwen creëert om het erfgoed 'meer van de mensen' te laten worden (R77). Wanneer verschillende gemeenschappen beter gerepresenteerd zijn in een initiatief ervaren velen bovendien een gevoel van interculturele verbondenheid.

Afbeelding 6. Herkenning, in drie categorieën onderverdeeld.

De behoefte aan herkenning van identiteit vanuit het Faro-onderzoek is ook te vinden in de studie van onderzoeker op het gebied van vrijwilligerswerk Colin Rochester waarin hij beschrijft dat bepaalde groepen zich niet kunnen identificeren met de andere participanten in een erfgoedinstelling. Hij heeft de relaties onderzocht tussen erfgoedparticipatie en sociale exclusie. Zijn onderzoek binnen het Institute for Volunteering Research legt ook hindernissen bloot om deel te nemen aan participatieprocessen.¹² Die waren vooral aanwezig bij individuen uit etnische minderheidsgroepen, mensen met beperkingen en ex-delinquenten.

Zijn onderzoek laat overigens nog een tweede aspect zien dat van belang is: herkenning van identiteit in het erfgoed kan een gevoel van sociale inclusie bevorderen, doordat mensen zich met het erfgoed kunnen (gaan) identificeren. Om nieuwe doelgroepen aan te trekken is het van belang in te spelen op de representativiteit van zowel de participanten als het erfgoed, aldus Rochester, wat kan bijdragen aan interculturele verbondenheid. Ook in het Faro-onderzoek kwam dat duidelijk naar voren.

Om relevanter te worden voor de bezoeker van nu heeft het Van Gogh Museum een permanente denktank opgezet die bestaat uit studenten en professionals met een bi-culturele achtergrond: de Beeldbrekers. Foto: Van Gogh Museum.

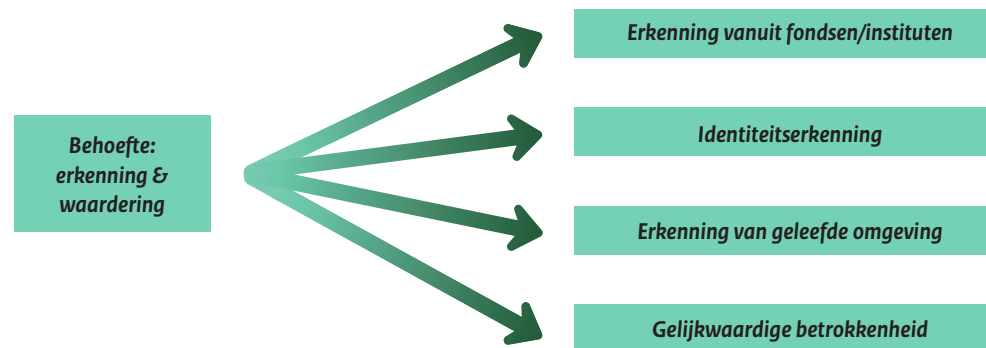

Behoeftte aan erkenning en waardering

Ieder mens heeft behoefte aan erkenning en waardering. Het verlangen daarnaar bij vrijwilligers of participanten hangt ook nog eens nauw met elkaar samen. Erkenning duidt erop dat gezien wordt wat je doet en wat je betekent voor iemand of de organisatie. Waardering is het krijgen van positieve feedback op wat je doet en wat je betekent. Erkenning kan ontstaan zonder ergens waardering voor te hebben (denk bijvoorbeeld aan erkenning van het bestaan van een erfgoedinitiatief zonder daar positieve feedback op te krijgen), terwijl waardering zonder erkenning eigenlijk niet bestaat.

In het Faro-onderzoek worden diverse vormen van erkenning genoemd die participanten en vrijwilligers essentieel vinden (zie afbeelding 7).

Behoeftte aan erkenning kan voortkomen uit het belang om politiek draagvlak te genereren en hiermee in beeld van fondsen te komen (R70). Honorering van fondsen (R64) wordt ervaren als een blijk van waardering voor een erfgoedinitiatief. 'Dat betekent dat iemand zegt ik geloof wel in waar jij mee bezig bent' (R40).

Afbeelding 7. Behoeftte aan erkenning en waardering, in clusters ondergebracht.

Erkenning van een cultuur, bijvoorbeeld in een project rondom immaterieel erfgoed (R70) kan bijdragen aan het creëren van bewustzijn rondom identiteit. Ook de erkenning van taal kan daarbij een belangrijke rol spelen, vooral bij het betrekken van een nieuwe doelgroep of gemeenschap bij een participatieactiviteit (R18).

Hoe participanten een situatie of verschijnsel ervaren en er betekenis aan geven, is voor menigeen net zo waardevol. Er wordt gewezen op het belang van de geleefde ervaring van gebouwd erfgoed en de wens om de geschiedenis en de gelaagdheid ervan te kunnen duiden. *‘Het levende erfgoed is eigenlijk een beetje aan de kant gezet, wat ik eigenlijk mis is dat bij elk gebouw of monument een verhaal staat’* (R15).

Bovendien is het belangrijk stil te staan bij een gelijkwaardige deelname aan een erfgoedproces. Dikwijls is de ervaring dat niet iedere stem of ieders input even gelijk wordt verwerkt (R99). Zo werd bij een verhalenproject ervaren dat niet iedere vorm van kennis vanuit verschillende heemkundegroepen en historische verenigingen was meegenomen en daarmee voor wrijving zorgde (R16). Als input in een erfgoedparticipatieproces niet wordt gewaardeerd, kan dat leiden tot een laag niveau van vertrouwen en motivatie onder participanten.

De behoeften aan ‘gelijkwaardige betrokkenheid’ en ‘erkenning van identiteit’ vanuit dit onderzoek zijn in te bedden in wat filosoof en critical theorist Nancy Fraser uiteenzet in haar ‘identiteitsmodel’.¹³ Dat onderzoek wijst erop dat erkenning van verschillende identiteitsgroepen en erfgoedgemeenschappen van cruciaal belang is. Anders worden ze in feite ‘niet gezien’ als volwaardige menselijk wezens wier aanwezigheid ertoe doet.¹⁴ Deze vorm van erkenning, die ook als ‘interactieve socialiteit’ genoemd kan worden, draagt bij aan het gevoel dat participanten en vrijwilligers iets bereiken en gewaardeerd worden.¹⁵

Daarnaast laat haar onderzoek zien dat de inzet van participatieve werkwijzen zeggenschap kan geven over de vormgeving van nieuwe verhalen en perspectieven van erfgoed. Dat laatste element komt overeen met de aanbeveling van Watson en Drake om nieuwe groepen erkenning te geven in de ontwikkeling van erfgoednarratieven en werkwijzen.¹⁶ Ook wanneer een erfgoedinitiatief een nieuwe doelgroep wil bereiken, dient erkenning van die groep plaats te vinden door de leden ervan een stem te geven in de besluitvorming.

‘Het levende erfgoed is eigenlijk een beetje aan de kant gezet, wat ik eigenlijk mis is dat bij elk gebouw of monument een verhaal staat.’

5 – Behoeftte aan zeggenschap en eigenaarschap

Deelname aan en samenwerking rondom erfgoed kan bijdragen aan een gevoel van zeggenschap en eigenaarschap. Participanten kwamen zelf met een aantal randvoorwaarden om hieraan bij te dragen: (1) geef participanten een stem en (2) creëer gedeeld eigenaarschap.

Door de inzet van participatieve strategieën worden mensen in de gelegenheid gesteld om een rol te spelen in het besluitvormingsproces rondom erfgoed. Eerder onderzoek benadrukt hierbij dat het belangrijk is dat participatie niet enkel over inspraak gaat, maar ook over daadwerkelijk meedoen. Er is alleen sprake van volledige participatie wanneer iedereen in staat is actief deel te nemen aan het hele proces van planvorming.¹⁷

Respondenten adviseren het vastleggen van de mate van zeggenschap in de organisatie- of besluitvormingsstructuur door toegankelijke taal te gebruiken. Goede communicatie is een randvoorwaarde om toegankelijkheid en een mate van zeggenschap te kunnen bieden.

Tevens benadrukken participanten het belang van gedeeld eigenaarschap. Zo kunnen participanten verantwoordelijkheid nemen (R50) en dat gaat vaak samen met een hogere mate van bereidheid om te participeren. *'The local communities are having a strong engagement and a strong ownership towards the city's vision... they are willing to participate as it is part of their identity'* (R75).

Daarnaast wordt vaak de relatie tussen eigenaarschap en erkenning genoemd. Wanneer erkenning plaatsvindt, kan immers ingespeeld worden op gedeeld eigenaarschap en het nemen van een gedeelde verantwoordelijkheid voor erfgoed. Gekozen kan worden om gedeeld eigenaarschap in de organisatie- of besluitvormingsstructuur vast te leggen, zoals het vormen van een coöperatie. Ten slotte komt nog een collectief aspect aan bod: gedeeld eigenaarschap moet uitgedragen moet worden: *'Je deelt het met anderen om samen te dragen'* (R51, R89).

4 mei-viering met de Amerikaanse vlag in Zuid-Limburg.
Foto: Stichting Adoptie Graven Amerikaanse Begraafplaats Margraten.

Conclusies en aanbevelingen

Om Faro in de praktijk te brengen is het belangrijk bewust te zijn van de behoeften van vrijwilligers en participanten. Zo kan de erfgoedprofessional inspelen op de behoeften, meer relevant voor partijen worden en participatie in de volle breedte bevorderen.

Het onderzoek laat zien hoe betrokkenheid op lokaal niveau bijdraagt aan de ondersteuning van erfgoedinitiatieven. Zichtbare betrokkenheid is vooral van belang. Zo kan een representant van de gemeente op een laagdrempelige manier bij erfgoedinitiatieven het gesprek aangaan, vertrouwen creëren en ondersteuning bieden.

Opvallend is de grote kennisbehoefte vanuit vrijwilligers en participanten. Ze willen graag verschillende soorten kennis opdoen, voor hun persoonlijke leerontwikkeling, maar ook voor het verder uitwerken van een erfgoedinitiatief. In het oog springend is de behoefte aan digitale kennis en vaardigheden en het belang van training om participanten onderdeel te laten zijn van de digitale transformatie waardoor nieuwe doelgroepen betrokken kunnen worden en nieuwe vormen van digitale beleving ontstaan.

Formele en informele leerstructuren zijn beide belangrijk. De behoefte aan meer kennisdeling tussen erfgoedgemeenschappen en vrijwilligers vanuit dit Faro-onderzoek wijzen op een vorm van een informeel leerproces waarin zelfgeorganiseerde kennisuitwisseling tussen praktijkgemeenschappen plaatsvindt. En dat vraagt meer aandacht en ondersteuning van de overheid.¹⁸

Ook zijn gelijke kansen essentieel bij deelname aan erfgoedparticipatie. Het verlagen van financiële drempels (participeren zonder eigen financiële bijdrage) in samenhang met het ontwikkelen van kennis en vaardigheden en toegang bieden tot netwerken draagt bij aan het creëren van gelijke kansen om te kunnen participeren.

Het onderzoek benadrukt hoe representativiteit meehelpt aan een gevoel van behoren en interculturele verbondenheid. Erkenning van het erfgoed zelf kan bijdragen aan een gevoel van erkenning op zowel individueel als collectief niveau. Goede communicatie, toegankelijk taalgebruik, erkenning van meer perspectieven en het faciliteren van een dialoog staan voorop om verschillende gemeenschappen te betrekken.

Ook vullen de onderzoeksresultaten de publicatie van Rochester aan, waarin is beschreven dat bepaalde groepen zich niet kunnen identificeren met andere participanten of werknemers in een erfgoedinstantie.¹⁹ Ze voegen hier een tweede dimensie aan toe: (h)erkenning van identiteit in het erfgoed kan een gevoel van sociale inclusie bevorderen, doordat mensen zich met het erfgoed kunnen identificeren. Om nieuwe doelgroepen aan te trekken en uit te nodigen is het van belang in te spelen op de representativiteit van zowel de participanten als het erfgoed, wat bijdraagt aan interculturele verbondenheid.

Tot slot wijzen de bevindingen uit dit onderzoek op het belang en de behoefte aan een mate van zeggenschap en eigenaarschap. Gedeeld eigenaarschap en zeggenschap kunnen inspelen op de bereidheid van participanten om mee te doen aan erfgoedparticipatieprojecten en gedeelde verantwoordelijkheid te dragen voor erfgoed. Toegankelijkheid bieden is hierbij noodzakelijk om een proces of initiatief 'meer van de mensen' te laten worden door ze (1) een stem te geven en een rol in de besluitvorming te geven, (2) toegankelijk taalgebruik te hanteren en (3) behoeften van gemeenschappen centraal te stellen.

Aanbevelingen

Uit de bevindingen van het Faro-onderzoek volgen enkele conclusies die moeiteloos kunnen worden omgezet in aanbevelingen en praktische tips die belangrijk zijn voor overheden en ondersteuningsorganisaties bij het werken met vrijwilligers en participanten in de erfgoedwereld.

- Een bekend gezicht of aanspreekpunt voor initiatiefnemers van erfgoedactiviteiten is belangrijk en biedt vertrouwen. Creëer directe fysieke betrokkenheid door bijvoorbeeld vanuit de gemeente in een buurt of stadsdeel een vertegenwoordiger van de gemeente aan te stellen en laat die de wijk ingaan.
- Zorg voor een fysieke ontmoetingsplek waar erfgoedparticipanten en andere belanghebbenden met elkaar in gesprek kunnen gaan. Dat levert niet alleen netwerk mogelijkheden op, maar maakt lokale erfgoedinitiatieven ook beter zichtbaar.
- Om in de grote kennisbehoefte van participanten en vrijwilligers te voorzien, zouden erfgoed- en ondersteuningsorganisaties zowel formele als informele leerstructuren kunnen aanbieden. Dat kan door actief trainingen en bijeenkomsten te organiseren waarin kennis en ervaringen worden uitgewisseld. Verhoging van kennis en vaardigheden dient een vast en terugkerend onderdeel te worden van de erfgoedpraktijk in plaats van een ad-hocmoment.
- Overheden en ondersteuningsorganisaties kunnen bewust inspelen op het aanmoedigen van informele leerprocessen door ‘communities of practice’ (praktijkgemeenschappen) op te zoeken en hun behoeften centraal te stellen.
- Zet sleutelfiguren in als digitale-erfgoedcoaches,²⁰ want het verhogen van digitale kennis en vaardigheden zorgt voor een grotere toegankelijkheid en zichtbaarheid om deel te kunnen nemen aan digitaal erfgoed. Daarnaast dient kennis over het duurzaam borgen van digitale kennis prioriteit te krijgen bij erfgoedparticipatieprocessen om een kwetsbare positie van kennis bij een enkele persoon te vermijden.
- Voor een digitale infrastructuur (zoals het onderhoud van een website of deelname aan een collectieregistratiesysteem) en om digitaal te kunnen werken zijn de volgende voorwaarden van belang. Zorg voor:
  - 1 het krijgen van financiële middelen;
  - 2 kennis van ICT en digitale vaardigheden;
  - 3 een bepaalde mate van ICT-infrastructuur voor data-opslag;
  - 4 het duurzaam borgen van digitale kennis.
- Stel financiële ondersteuning beschikbaar zodat participanten niet hun eigen geld hoeven aan te spreken.
- Om de taalkloof te overbruggen tussen erfgoedinitiatieven en fondsen kunnen fondsen hun eigen taalgebruik en subsidieaanvragen vereenvoudigen. Ook zou er ruimte moeten zijn om in gesprek te gaan met erfgoedgemeenschappen tijdens informatiebijeenkomsten of via andere ontmoetingen.
- Voor herbestemmingsplannen kan op een participatieve wijze een gevoel van ‘erbij horen’ gecreëerd worden door een plek of plaats een functie te geven die van betekenis is voor de lokale bevolking.

- Het creëren van meerstemmige erfgoedperspectieven kan bijdragen aan sociale inclusie, zodat verschillende gemeenschappen zich met het erfgoed kunnen (gaan) identificeren. Van belang daarbij is een breed erfgoedbegrip. Om nieuwe doelgroepen te betrekken is het nodig in te spelen op representativiteit, wat bij kan dragen aan interculturele verbondenheid.
- Wanneer een overheid erfgoedparticipatie initieert dient er ruimte te zijn voor de input van participanten en mag daadwerkelijke inspraak in de besluitvorming worden vastgelegd. Zo kan gedeeld eigenaarschap en zeggenschap ontstaan.
- Laat een erfgoedinitiatief van de mensen zélf zijn door een faciliterende rolopvatting aan te nemen als professional, een proces te ondersteunen en de vorm van een proces of uitkomst te durven loslaten.

Heel praktisch, betekent dat voor de erfgoedprofessionals:

- Toon betrokkenheid – sta open en stel je luisterend en ondersteunend op.
- Wees toegankelijk – zorg dat je een duidelijk aanspreekpunt bent/hebt en spreek begrijpelijke taal.
- Speel in op de behoefte aan erkenning – betrek participanten bij de selectie en waardering van hun erfgoed, respecteer verschillende perspectieven, achtergronden en identiteiten.
- Gebruik schakels – zet bruggenbouwers in om verbindingen met en tussen netwerken en gemeenschappen tot stand te brengen.

Literatuur

Clary, E. Gil., M. Snyder, R.D. Ridge, J. Copeland, A.A. Stukas, J. Haugen, P. Miene (1998), 'Understanding and Assessing the Motivations of Volunteers: A Functional Approach', *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1516-1530. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.6.1516>

Dian, M.A. & N.C. Abdullah (2013), 'Public Participation in Heritage Sites Conservation in Malaysia: Issues and Challenges', *Procedia. Social and Behavioral Sciences*, 101, 258-255.

Drake, A. (2008). The use of community heritage in pursuit of social inclusion: a case study of Castleford, West Yorkshire. Thesis (Masters), University of York.

Du Boulay, C. (1996). 'What does it take to manage volunteers?', *Australian Journal on Volunteering*, 1(2), 4-14.

Duguid, F., Mündel, K. & Schugurensky, D. (2007). 'Volunteer work, informal learning, and the quest for sustainable communities in Canada', *Canadian journal for the study of adult education*, 20(2), 41-56.

Jafari, A., B. Taheri, & D. vom Lehn. (2013). 'Cultural Consumption, Interactive Sociality, and the Museum', *Journal of Marketing Management* 29, 1729-1752.

Lithgow, K. & H. Timbrell (2014), 'How Better Volunteering Can Improve Conservation: Why We Need to Stop Wondering Whether Volunteering in Conservation Is a Good Thing and Just Get Better at Doing It Well', *Journal of Institute of Conservation*, 37(1), 3-14.

Orr, N.(2006). 'Museum Volunteering: Heritage as 'Serious Leisure'', *International Journal of Heritage Studies*, 12:2, 194-210.

NDE (2020), <https://netwerkdigitaalerfgoed.nl/activiteiten/digitaal-erfgoed-coaches> (geraadpleegd op 12 juni 2022).

Rochester, C. (2006), 'Making Sense of Volunteering', Commission of the Future of Volunteering, UK.

Sociaal Cultureel Planbureau (2021), 'Wat hebben mensen met cultuur?' <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/02/26/wat-hebben-mensen-met-cultuur> (geraadpleegd op 6 juli 2022).

Stamer, D., K. Lerdall, C. Guo (2008), 'Managing Heritage Volunteers: An Exploratory Study of Volunteers Programs in Art Museums Worldwide', *Journal of Heritage Tourism*, 3(3), 203-214.

Stebbins, R. A. (1996), 'Volunteering: A Serious Leisure Perspective', *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 25(2), 211-224.

Watson, S.E. (Ed.) (2007). *Museums and their Communities* (pp. 2-3). Routledge, London.

Wenger, E. (2000), 'Communities of Practice and Social Learning Systems', *Organization Science*, 7 (2), 225-246.

Wijesuriya, G., J. Thompson, & S. Court (2017), 'People-Centred Approaches: Engaging Communities and Developing Capacities for Heritage', in: G. Chitty (ed.) *Heritage, Conservation and Communities: Engagement, Participation and Capacity Building*.

Eindnoten

- 1 SCP 2021.
- 2 Du Boulay 1996.
- 3 Clary (et al.) 1998.
- 4 Stadsmaken is een plannings- en overlegvorm waarin belanghebbenden met elkaar en de gemeente onderhandelen over de ontwikkeling van een wijk of buurt.
- 5 Wenger 2000.
- 6 Duguid, Mündel & Schugurensky 2007.
- 7 Stamer, Lerdall & Guo 2008.
- 8 Wijesuriya, Thompson & Court 2017.
- 9 Stebbins 1996; Orr 2006.
- 10 Wijesuriya, Thompson & Court 2017.
- 11 Lithgow & Timbrell 2014.
- 12 Rochester 2006.
- 13 Fraser 2008.
- 14 Sennett 2008.
- 15 Jafari, Taheri & Vom Lehn 2013.
- 16 Watson 2007; Drake 2009.
- 17 Dian & Abdullah 2013.
- 18 Wenger 2000.
- 19 Rochester 2006.
- 20 NDE 2020, <https://netwerkdigitaalerfgoed.nl/activiteiten/digitaal-erfgoed-coaches/>

